

A hallgatók észlelt kompetenciáinak összefüggése a tanári pályáról alkotott képpel

Koltói Lilla

Alapismereti és Szakmódszertani Intézet
Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar

Összefoglalás: A felsőoktatási kompetenciakutatás egyik fontos részterülete az észlelt kompetenciák kutatása. A hallgatók képe a saját kompetenciáikról nagyban befolyásolja a tanuláshoz, a leendő pályához való viszonyulásukat. A kutatásban 83 pedagógus hallgatót vizsgáltunk az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Karán. Az észlelt kompetenciák között mértünk általános és pedagógiai kompetenciákat egyaránt. A pályaszocializációt két mérőeszközzel ragadtuk meg: a Super-féle munkaérték kérdőív mellett a Szabó Éva féle tanári pályáról szóló szemantikus differenciált használtuk. Az eredmények szerint az észlelt kompetenciák és a hallgatók pályaszocializációja között erős kapcsolat van.

Abstract: Measuring perceived competence is an important field in higher education research. The students' self-perceptions have great influence on learning efficacy and professional socialization. The study was conducted in SZTE Juhász Gyula Teacher Training Faculty and 83 students of special education were measured. Perceived competence was measured with generic and education competence scales, while professional socialization was examined with semantic differential and Super Work Value Scale. The results show correlations between students' perceived competence and the measured aspects of professional socialization.

Kulcsszavak: észlelt kompetencia, szakmai szocializáció, felsőoktatás

Keywords: perceived competence, professional socialization, higher education

1. Bevezetés

Az oktatáskutatásban, ezen belül a felsőoktatási kutatásokban egyre gyakrabban találkozunk a hallgatói kompetenciák leírásával, mérésével, a felsőoktatási intézmények vezetői egyre inkább támaszkodnak a kompetenciamérések eredményeire [1]. A különböző felsőoktatási képzések követelményét is egyre gyakrabban a szükséges kompetenciák leírásával adják meg. Ez visszajelzést ad a felsőoktatási intézményeknek az oktatói munka eredményességéről, a hallgatók képességeiről. Ugyanakkor a hallgatók is támpontot kapnak azokról a képességekről, amelyek szükségesek az általuk választott pályához. A munkaadók oldaláról tekintve ugyancsak hasznos az elvárt hallgatói kompetenciák megfogalmazása, hiszen így segítik elő a friss diplomások zökkenőmentesebb beilleszkedését a munka világába [1].

Az általános és specifikus kompetenciák vizsgálata lehetővé teszi, hogy a hallgatók lehetséges teljesítményével kapcsolatosan elvárásokat fogalmazzunk meg, megnézzük, hogy a tanulás során használt és fejlesztett készségeik, képességeik mennyire segítik elő a tanulmányi sikerességüket, a választott szakmára való felkészülésüket. A CHEERS felmérés [2] szerint a szakmai sikeresség mutatói között fontos szerepet töltenek be a diplomaszerzés elsajátított

kompetenciák, megkönnyítik a diplomaszerezés és munkába állás átmenetét. A különböző felsőoktatási képzések különböző specifikus kompetenciákat fejlesztenek, de ezek mellett vannak általános kompetenciák, amelyek fejlődéséhez közvetettebb módon járul hozzá az adott felsőoktatási intézmény, pl.: társadalmi, kommunikációs, személyes kompetenciák [2].

2. Észlelt kompetenciák

A legfrissebb pedagógiai pszichológiai kutatásokban előtérbe kerültek az észlelt kompetenciával kapcsolatos vizsgálatok, egyre nagyobb figyelmet kapnak a tanulók gondolatai és érzései, amelyek alapvetően befolyásolhatják a tanulási sikerességet. Elsősorban a kognitív elméletek vizsgálják a tanulók önreflexióinak szerepét a tanulási folyamatban [3]. Számos kutatás alapján kulcsfontosságú a hallgatók észlelt kompetenciája a hatékony tanulásában, szakmai szocializációjában, motivációjában [4], [5], [6], [7]. A hallgatók észlelt kompetenciája a metakogníció területéhez tartozik abban az értelemben, hogy a hallgatóknak tisztában kell lenni saját erősségeikkel és gyengeségeikkel azért, hogy a főiskolai, egyetemi tanulmányaikat sikeresen teljesítsék [8], a kompetenciákról alkotott önreflexiók pedig nagyban elősegítik a munkával kapcsolatos elvárások, értékrend tisztázását, illetve megerősíti a szakmai identitást. Az észlelt kompetencia kérdésében sok ellentmondás, tisztázatlanság van. A szakirodalomban számos elméleti megközelítése van a témának, számos módon, általános szinten [6] vagy területspecifikusan operacionalizálják az észlelt kompetenciát a nemzetközi kutatások: tanulmányi én-hatékonyság [3], akadémiai én-koncepció [9], ön-szabályozott tanulási stratégiák [10] vagy a sikerelvárás [11] mérésével ragadják meg. A dolgozat egyik célja többek között a fogalmi tisztázás, az észlelt kompetenciáról alkotott különböző elméleti megfontolások vizsgálata.

A hallgatókban kialakuló kompetenciaérzés meghatározhat több, a szakmai – tanulmányi sikerességhez hozzájáruló tényezőt. A szakmáról alkotott képet, a szakmai szocializációt, szakmai értékrendet nagyban befolyásolja, hogy a hallgató mennyire látja magát jártasnak azon képességekben, kompetenciákban, amelyek alapvetően szükségesek a szakmai sikerességhez. Úgy feltételezzük, hogy az alacsony észlelt kompetencia, elsősorban szakmaspecifikus kompetencia, hozzájárulhat a szakma negatívabb percepciójához, míg a kompetenciák pozitívabb észlelése a pozitívabb szakmai képpel járhat együtt.

3. A vizsgálat céljai, mérőeszközök

A vizsgálat célja a pedagógushallgatók észlelt általános és pedagógiai kompetenciáinak felmérése, illetve a kompetenciák percepciójának és a szakmai szocializációs tényezők összefüggéseinek vizsgálata. Hipotézisünk szerint minél elégedettebbek a hallgatók a kompetenciáikkal, annál inkább szocializálódtak a szakmához.

A vizsgálatot a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar gyógypedagógia szakos hallgatóival végeztük el (N=83). Az észlelt kompetenciák mérésére a Tuning project általános és pedagógiai kompetenciákat mérő skáláit használtuk. A szakmai szocializációt egyrészt a tanárokról alkotott képet mérő szemantikus differenciállal, A Super-féle munkaérték kérdőívvel mértük.

4. Eredmények

4.1 Általános és pedagógiai kompetenciák

Az általános kompetenciákat három faktor, az instrumentális, az interperszonális és a szisztematikus faktor mérte fel, az eredmények elemzésekor a Tuning Project által

meghatározott három faktort használtuk [12]. Az instrumentális faktorhoz a kognitív, módszertani, nyelvi és technológiai képességek tartoznak. Az interperszonális faktor a társas készségeket pl.: társas interakciót, együttműködést méri fel, míg a szisztematikus faktor a magasabb szintű kompetenciákat, pl.: a tudás alkalmazása, a megértés, elemzés. Az itemeket 5-ös Likert-skálán ítélték meg a hallgatók. Mindhárom faktor esetében elmondható, hogy inkább elégedettek a hallgatók az adott faktorhoz tartozó kompetenciáikkal: instrumentális: $m=3,9$ ($sd=,47$); interperszonális: $m=3,7$ ($sd=,53$); szisztematikus kompetenciák: $m=3,6$ ($sd=,44$). Az eredményekből látható, hogy a hallgatók legkevésbé a magasabb szintű kompetenciáikkal elégedettek. Ezt az eredményt igazolja a Kecskeméti Főiskolán végzett kompetenciamérés, amely során a hallgatók tényleges kompetenciái közül a magasabb szintű kognitív kompetenciák terén volt tapasztalható a legnagyobb hiányosság [13]. A pedagógiai kompetenciáikkal szintén elégedettek a hallgatók: $m= 3,95$ ($sd=,46$).

4.2 Tanári pályáról alkotott kép

A tanári pályáról alkotott kép mérésére Szabó Éva [14] által kialakított szemantikus differenciált vettük alapul. A szemantikus differenciállal az átlagos tanárról, illetve a pedagógushallgató magáról alkotott képét mértük 18 szópárral. Az eredmények alapján elmondható, hogy az átlagos tanárról alkotott kép kedvező, de a hallgatók saját magukról alkotott szakmai képe még kedvezőbb. Az átlagpontoszámokat tekintve minden szópár pozitív tagját tartják inkább jellemzőnek mind az átlagpedagógusra, mind magukra. Az átlagos tanárok legpozitívabb jellemzője: gyermekszerető, a legkevésbé pozitív: elnéző volt. A hallgatók legpozitívabb jellemzője: gyermekszerető, legkevésbé pozitív: nagy tudású. T-próba szerint szignifikáns különbség van a hallgatók átlagos tanárról és magukról alkotott kép között ($t=5,99$). A tanárok szignifikánsan nagyobb tudásúak ($t=7,08$). Viszont a hallgatók szignifikánsan gyerekszeretőbbnek ($t=5,72$), barátságosabbnak ($t=7,32$), szelídebbnek ($t=4,83$), elnézőbbnek ($t=5,42$), melegszívűbbnek ($t=6,50$), szerényebbnek ($t=6,55$), demokratikusabbnak ($t=5,28$), kedvesebbnek ($t=4,5$) és lelkesebbnek ($t=5,89$) látták magukat.

4.3 Munkaértékek

A Super-féle Munkaérték skála alapján fel lehet rajzolni egy adott szakma értékprofilját, illetve meg lehet vizsgálni, hogy az egyén értékprofilja mennyire illeszkedik a választott szakmáéhoz. A skála 15 dimenzióban mér (min.: 0 pont, max.: 15 pont):

	Munkaérték	Átlag	Szórás
1.	Altruizmus	13,9	1,4
2.	Önérvényesítés	12,7	1,8
3.	Társas kapcsolatok	12,6	1,7
4.	Változatosság	12,5	2,0
5.	Kreativitás	12,4	2,2
6.	Presztízs	12,2	2,0
7.	Esztétikum	11,8	2,0
8.	Hierarchia	11,6	2,2
9.	Függetlenség	11,4	1,9
10.	Munkateljesítmény	11,4	2,1
11.	Anyagiak	11,2	2,5
12.	Szellemi ösztönzés	10,9	1,7
13.	Humán értékek	9,7	1,9

14.	Játékosság	9,5	2,0
15.	Irányítás	8,5	2,5

1. táblázat: Munkaértékek átlagai és szórása

Az értékek sorrendjében tetten érhetők a gyógypedagógus szakmának a legfőbb értékei: az altruizmus, társas kapcsolatok, változatosság, kreativitás magas pontszámai illenek a fejlesztő szakma profiljához.

4.4 Az észlelt kompetenciák és a tanári pályáról alkotott kép összefüggései

A szemantikus differenciállal mért tanári hivatásról alkotott kép nem sok tekintetben mutatott összefüggést az észlelt kompetenciákkal. Az átlagos tanárt megítélő differenciál esetében a türelmes – türelmetlen dimenzió korrelált szignifikánsan ($p < ,01$, $r = ,58$) az észlelt általános kompetenciákkal, azon belül is az instrumentális kompetenciákkal. A nagy tudású – nincs nagy tudása dimenzió szintén az észlelt általános kompetenciákkal, ezen belül a szisztematikus kompetenciákkal mutatott erős korrelációt ($p < ,01$, $r = ,45$). Érdekes, hogy a hallgatók önmaguk megítélése kissé más eredményt hozott az észlelt kompetenciákkal való összefüggésben. Míg a türelmes – türelmetlen dimenzió ugyanúgy erősen korrelált ($p < ,01$, $r = ,55$) az instrumentális kompetenciákkal, a tudás dimenziója az észlelt pedagógiai kompetenciákkal korrelált ($p < ,01$, $r = ,37$). Másik érdekes eredmény, hogy a jól magyaráz – nem magyaráz jól dimenzió tendenciaszerűen ($p < ,05$, $r = -,28$), de negatívan korrelált az észlelt általános kompetenciákkal.

4.5 Az észlelt kompetenciák és a munkaértékek összefüggése

Az általános kompetenciák erős korrelációt mutattak a kreativitás, munkateljesítmény, függetlenség, önérvényesítés faktorával ($p < ,01$, $r = ,69$; $,59$; $,52$; $,48$). A pedagógiai kompetenciák korreláltak az altruizmus, presztízs, esztétikum, munkateljesítmény, irányítás faktorokkal ($p < ,01$, $r = ,66$; $,58$; $,55$; $,50$; $,39$).

Ha külön-külön elemezzük az észlelt általános kompetencia és a munkaértékek kapcsolatát, akkor erős korrelációt találunk a szisztematikus kompetenciák és a változatosság, függetlenség, esztétikum, önérvényesítés, kreativitás és irányítás dimenziói között ($p < ,01$, $r = ,62$; $,61$; $,59$; $,58$; $,52$; $,49$). Az interperszonális kompetenciák a függetlenség, játékosság, kreativitás dimenziójával korreláltak ($p < ,01$, $r = ,53$, $,49$; $,47$), míg az instrumentális kompetenciák csak a munkateljesítmény dimenziójával mutattak tendenciaszerű kapcsolatot ($p < ,05$, $r = ,30$). A pedagógiai kompetenciák az altruizmus és a presztízs munkaértékekkel korreláltak ($p < ,01$, $r = ,43$; $,39$).

5. Következtetések

Az eredmények alapján elmondható, hogy a hallgatók általánosságban kedvezően vélekednek saját általános és pedagógiai kompetenciáikról, a tanári hivatásról, különösen pozitív az önmagukról kialakított szakmai kép. Ez az eredmény mindenféleképpen elgondolkodtató, és további vizsgálódást indukál a témában, hiszen ezek a pozitív eredmények lehetnek inkább a téves önpercepció következményei. Annyit azonban kiemelhetünk, hogy a hallgatók a felsőoktatásba lépéskor pozitív attitűdökkel rendelkeznek a választott szakmájuk iránt.

A hallgatók szakmai elköteleződéséről tanúskodhat a munkaértékek vizsgálata. A mintán felrajzolható szakmai értékprofil illeszkedik a gyógypedagógusi pálya értékprofiljához, az egyes értékek magas pontszámai azt mutatják, hogy a minta szakmai

szocializációja jó úton indult el. Mindemellett elgondolkodtató, hogy főiskolai hallgatók esetében miért szorul viszonylag hátra a munkaértékek között a szellemi ösztönzés értéke.

Irodalomjegyzék

- [1] Kiss Paszkál (2010): Felsőfokú kompetenciákról nemzetközi kitekintésben. In: Kiss Paszkál (szerk.): Diplomás Pályakövetés III, Kompetenciamérés a felsőoktatásban, Educatio, 15-24.
- [2] Schomburg, H. (2010): Felsőfokú diplomások szakmai sikeressége. In: Kiss Paszkál (szerk.): Diplomás Pályakövetés III, Kompetenciamérés a felsőoktatásban, Educatio, 25-47.
- [3] Dinther, van M. et al. (2011): Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational Research Review*, 6(2011) 95-108.
- [4] Baartman, L., Ruijs, L. (2011): Comparing students' perceived and actual competence in higher vocational education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, Vol. 36, No. 4, 385-398.
- [5] Ferla, J., Valcke, M., Schuyten, G. (2010): Judgements of self-perceived academic competence and their differential impact on students' achievement motivation, learning approach, and academic performance. *European Journal of Psychology and Education*, (2010) 25:519-536.
- [6] Law, W., Elliot, A.J., Murayama, K. (2012): Perceived Competence Moderates the Relation Between Performance-Approach and Performance-Avoidance Goals. *Journal of Educational Psychology*, Vol.104., No.3. 806-819.
- [7] Sundström, A. (2006): Beliefs about perceived competence: A literature review. EM No 55, Sweden, University of Umea, http://www.edusci.umu.se/digitalAssets/59/59536_em-nr-55.pdf
- [8] Boud, D., Falchikov, N. (1989): Students Self-Assessment in Higher Education: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, Vol.59., No.4., 395-430.
- [9] Bong, M., Skaalvik, F.M. (2003): Academic self-concept and self-efficacy: how different are they really? *Educational Psychology Review*, 15, 1-40.
- [10] Zimmerman, B.J., Martinez-Pons, M. (1992): Self-Motivation for Academic Attainment: The Role of Self-Efficacy Beliefs and Personal Goal Setting. *American Educational Research Journal*, vol. 29 no. 3 663-676.
- [11] Eccles, J. S., Wiegfield, A. (2002): Motivational Beliefs, Values, and Goals. *Annual Review of Psychology*, 53:109-132.
- [12] Tuning Project (2007): Tuning General Brochure. http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_final_version.pdf
- [13] Hercz Mária, Koltói Lilla, Pap-Szigeti Róbert (2013): Hallgatói kompetenciamérés és modellkutatás. *Felsőoktatási Műhely*, 2013/1. 83-98.o.
- [14] Szabó Éva (1999): A "kedves" az "okos" és a "gonosz". Avagy a kedvelt és nem kedvelt tanár képének jellemzői. In: *Alkalmazott Pszichológia*, 1. 31-41.

Szerző

Koltói Lilla: Alapismeret és Szakmódszertani Intézet, Kecskeméti Főiskola, Tanítóképző Főiskolai Kar. 6000 Kecskemét, Kaszap u. 6-14. E-mail: koltoi.lilla@tfk.kefo.hu